

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพแห่งหนึ่งของโลก มีทรัพยากรที่ทรงคุณค่า มีประโยชน์ทั้งทางด้านการแพทย์ การเกษตร เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งด้านชีววิทยาพื้นฐาน แต่ทรัพยากรเหล่านี้ได้รับการประเมินค่าต่ำเกินไป ขาดการเอาใจใส่ดูแลรักษาให้คงอยู่สภาพสมดุลยั่งยืน ในช่วงเวลาการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มีการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ แต่การพัฒนาดังกล่าวมีจุดอ่อน เนื่องจากเป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืนโดยมีจุดเน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและใช้ทรัพยากรเป็นทุนในการผลิตโดยอาศัยเทคโนโลยีรุ่นใหม่ ทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ทั้งที่บรรพบุรุษได้พยายามสร้างสรรค์และสะสมประสบการณ์ และศักดิ์ศรีของภูมิปัญญาตามสภาพท้องถิ่นในภาพลักษณ์ของเทคโนโลยีท้องถิ่น ผลกระทบจะทวีความรุนแรงขึ้นหากไม่ได้รับการแก้ไข ดังจะเห็นจากการตัดไม้ทำลายป่าในบ้านเรา เป็นผลให้ พื้นที่ป่าลดลงอย่างรวดเร็วเกินกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ป่าที่เคยมี ซึ่งจากการสำรวจพื้นที่ป่าภาคเหนือพบว่าในปี พ.ศ.2536 พื้นที่ป่าเหลือเพียงร้อยละ 44.35 (กรมป่าไม้, 2538)

การให้ความสนใจศึกษาสิ่งมีชีวิตเกี่ยวกับความมหัศจรรย์และคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ว่าจะเป็น (1) ความหลากหลายของชนิดหรือสปีชีส์ (Species diversity) ของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด เช่น พืช โปรคาริโอต จุลินทรีย์ ฟิช สัตว์ ตลอดจนมนุษย์ (2) ความหลากหลายของพันธุกรรม (Genetic diversity) ที่มีอยู่ในแต่ละหน่วยสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มประชากรหรือเป็นกลุ่มของประชากร (3) ความหลากหลายทางนิเวศวิทยา (Ecological diversity) ตามแหล่งที่อยู่อาศัยต่าง ๆ กันของสิ่งมีชีวิต (วิสุทธิ ใบบัว, 2538) ล้วนแต่เป็นทรัพยากรชีวภาพของชาติ ของโลกที่ทรงคุณค่าต่อการอนุรักษ์ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ ปรัชญา การณ์ของสิ่งมีชีวิตที่ปรากฏบนโลก ความรู้ขั้นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตบางชนิดจะยังเชื่ออำนาจให้นำสิ่งเหล่านี้มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ก่อนที่ทรัพยากรชีวภาพจะสูญหายไปจากโลกนี้โดยไม่มีวันกลับคืนมา

ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าจากธรรมชาติสำหรับมวลมนุษย์ นอก จากมนุษย์จะสามารถใช้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคโดยตรงแล้ว สิ่งมีชีวิตยังให้ข้อมูลสำหรับสร้างสารเคมี และนักวิทยาศาสตร์ยังสามารถอาศัยข้อมูลทางพันธุกรรมมา สังเคราะห์ในการปรับปรุงและถ่ายทอดพันธุกรรมอีกด้วย นั่นก็คือ ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นรากฐาน หรือเป็นทั้งวัตถุดิบและข้อมูลสำหรับการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) ประโยชน์ประการหลังนี้สำคัญมาก เพราะหมายความว่า การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นการรักษาโอกาสในอนาคตของชาวลโลก

จากอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity convention) ซึ่งเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถสร้างระเบียบว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรทำให้ป่าได้ถูกขีดเป็นเขตอนุรักษ์ เพื่อผลประโยชน์เป็นของบุคคลทั่วไป ประชาชนที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งทรัพยากรและประเทศเจ้าของถูกขีดขวางตามกฎหมายไม่ให้ใช้ประโยชน์จากป่า (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2538) ซึ่งป่านั้นไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การมีต้นไม้ แต่เป็นระบบความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานทางนิเวศน์ ซึ่งประกอบด้วย ดิน น้ำ อากาศ พืช สัตว์และมนุษย์ ที่มีการอยู่ร่วมกัน พื้นที่ป่าทำหน้าที่รักษาสสมดุลของธรรมชาติ ทั้งด้านการรักษาสภาพภูมิอากาศ รักษาคุณภาพของดิน เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิต รวมทั้งทรัพยากรชีวภาพอันหลากหลาย โดยเฉพาะป่าในเมืองไทย ซึ่งเป็นป่าฝนเขตร้อนที่มีอยู่เพียงร้อยละ 7 ของพื้นที่ดินของโลก นั้น ได้เป็นแหล่งกำเนิดและเป็นที่อยู่อาศัยของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และในพื้นที่แทบทุกตาราง เมตรที่เราก้าวย่างลงไปในพื้นที่ป่า ก็ล้วนแต่มีตัวสมุนไพรมีประโยชน์ทั้งสิ้น (เสรี พงศ์พิศ, 2536) ดังนั้นจึงมีความพยายามในระดับนานาชาติที่จะให้มีการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นธรรม

ชุมชนท้องถิ่นในชนบทส่วนใหญ่ยังคงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในป่าเขา ไร่นา และสมุนไพรรักษาไว้อยู่ในระบบธรรมชาติดั้งเดิม ชาวบ้านเหล่านี้ได้พัฒนาและพิทักษ์ปกป้องทรัพยากรชีวภาพไว้ในชุมชน บนผืนดินและแหล่งน้ำของพวกเขา องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรรักษา สัตว์ และจุลินทรีย์ ได้มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน ทราบเท่าที่ชุมชนยังคงดำเนินชีวิตตามแบบที่ดำเนินมาตั้งแต่อดีต (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2540) ในสมัย

ก่อนคนเราดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหารอาศัยสิ่งที่เป็นธรรมชาตินับตั้งแต่ที่อยู่อาศัยที่สร้างจากผลิตภัณฑ์จากไม้ อาหารที่ประกอบด้วย เนื้อสัตว์ พืชผัก เครื่องเทศ สมุนไพร เช่น ขมิ้น ข่า ตะไคร้ กระเทียม ฯลฯ ตลอดจนเมื่อยามเจ็บป่วยการเข้าป่าค้นหาสมุนไพรมารักษาตัวเนื่องจากยังไม่มีแพทย์ ไม่มีหมอ เช่นปัจจุบัน อาจเรียกดั้งเดิมได้ว่าสมุนไพร ใช้เป็นยารักษาโรคภัยได้นานาประการ แต่เมื่อเทคโนโลยีได้มีการพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้สมุนไพรถูกกลืนเลื่อนไปจากชุมชน ในความเป็นจริงสมุนไพรมีสรรพคุณมากมายมหาศาลเกินกว่าที่ชาวต่างประเทศจะพัฒนาคุณภาพได้ทัดเทียมเรา (คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ "สมุนไพรไทย", 2540) กล่าวคือสมุนไพรเป็นทั้งอาหารและยารักษาโรคในแง่ของอาหารสมุนไพรสามารถนำมาปรุงเป็นอาหารที่เป็นประโยชน์แก่ร่างกายในการดำรงชีวิต เนื่องจากมีสารอาหารที่มีความจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต ไขมัน โปรตีน เกลือแร่ กรดอินทรีย์ วิตามิน และน้ำย่อย (Enzyme) เป็นต้น สารเหล่านี้ล้วนมีอยู่ในพืชแล้วทั้งสิ้น อาหารสมุนไพร อาจอยู่ในรูปของธัญญาหารและถั่วต่าง ๆ (Cereals and nuts) ผัก ผลไม้ เครื่องเทศ และเครื่องดื่มที่เตรียมจากสมุนไพรในแง่ยารักษาโรค อาหารสมุนไพรที่ใช้ในขนาดที่พอเหมาะอาจรักษาโรคได้ เช่น ดอกอ้อและยอดขี้เหล็กใช้แกงเป็นอาหาร ในขณะที่เดียวกันก็เป็นยาเจริญอาหารและช่วยระบายด้วยกระเทียม เป็นเครื่องเทศที่ใช้แต่งกลิ่นอาหาร และออกฤทธิ์เป็นยาขับลม ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ ช่วยลดไขมันในเส้นเลือด ตลอดจนมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรีย และเชื้อราบางชนิดได้ ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งที่ได้จากอาหารสมุนไพร คือ เส้นใย เซลลูโลสในพืชช่วยในการขับถ่าย (วันดี กฤษณพันธ์, 2539)

การส่งเสริมการอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านและองค์ความรู้ของชุมชนในท้องถิ่น จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่กระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาการคุกคามต่อระบบนิเวศน์ที่กำลังอยู่ในสภาวะล่อแหลมที่จะถูกทำลายเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันหมายถึงทรัพยากรชีวภาพที่ยังไม่ได้มีการสำรวจและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับทรัพยากรนั้นอาจสูญหายไปพร้อมกัน ทรัพยากรทั้งสองนี้ อันได้แก่ ชีวภาพ และองค์ความรู้ (วิฑูรย์ ปัญญากุล, อ้างแล้ว)

องค์การอนามัยโลก สหภาพอนุรักษ์ธรรมชาติระหว่างประเทศ และมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งโลก ได้เล็งเห็นความสำคัญของสมุนไพร จึงได้จัดให้มีการประชุมนานาชาติเรื่อง "การอนุรักษ์สมุนไพร" ระหว่างวันที่ 21 - 22 มีนาคม พ.ศ. 2531 ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อตอกย้ำการก้าวไปสู่เป้าหมายการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 โดยผ่านกลวิธี

การสาธารณสุข และเพื่อให้บรรลุหลักการแห่งการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ที่ประชุมจึงได้กำหนด "คำประกาศเชียงใหม่" ขึ้นเป็นยุทธศาสตร์การอนุรักษ์แห่งโลก โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการอนุรักษ์สมุนไพรและพืชต่าง ๆ เนื่องจากที่ประชุมเห็นว่า พืชเป็นแหล่งกำเนิดของยาพื้นบ้านและยาแผนใหม่ หากพืชถูกทำลายไป จะก่อให้เกิดอันตรายต่าง ๆ ขึ้นอย่างใหญ่หลวง คำประกาศดังกล่าวได้เรียกร้องให้องค์กรต่าง ๆ หันมาเอาใจใส่และให้ความสำคัญแก่พืชสมุนไพรมากยิ่งขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันป่าไม้ได้ถูกทำลายไปมากส่งผลให้สมุนไพรหลายชนิดสูญพันธุ์ไป ขณะเดียวกันสมุนไพรที่มีอยู่ก็ถูกเก็บนำไปใช้โดยไม่มีการปลูกทดแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมุนไพรที่ใช้รากเป็นยา ดังนั้น ทุกองค์กรจึงควรร่วมมือกันกำหนดโครงการอนุรักษ์สมุนไพรให้ชัดเจน เพื่อเป็นมรดกให้คนรุ่นหลังสืบไป ดังคำขวัญ "ช่วยกันอนุรักษ์สมุนไพร เพื่อความสดใสของชาติ" (วารสารณ์ ปณณวลี และคณะ, 2538)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และฉบับที่ 7 รัฐบาลได้มีการจัดทำนโยบาย และมาตรการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญต่อการจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อมุ่งหวังที่จะให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดประหยัด และให้ผลยั่งยืนตลอดไป ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2534 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 5 พ.ศ.2538) อันเป็นกฎหมายสูงสุดที่เป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมของคนไทยบัญญัติไว้ว่า เป็นหน้าที่ของชนชาวไทยที่มีหน้าที่รักษาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องใหญ่ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของทุกคนในชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการแก้ไขเป็นจำนวนมาก ดังนั้นวิธีการรักษาจึงมุ่งการป้องกันมากกว่าการแก้ไข ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544 ได้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการนับตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการติดตามประเมินผล (ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ, 2541) ทรัพยากรทางด้านสมุนไพรนับได้ว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่าทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เพราะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของประชากรในท้องถิ่น ชุมรมสมุนไพรพื้นบ้านหรือภูมยัชจัดเป็นองค์กรหนึ่งในภาคเหนือที่มีบทบาทในการรณรงค์ให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของสมุนไพร โดยจัดเดินป่าเพื่อสำรวจพันธุ์พืชสมุนไพรพื้นบ้าน ในป่าชุมชนหลายพื้นที่และป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว

เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้มีโอกาสเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในการสำรวจพื้นที่ชุมชนไพร และจากการวิจัยของ กอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย (2540) ได้ค้นพบว่าป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว ได้รับการคุ้มครองปกป้องจากชาวบ้านในระดับที่ดี โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ซึ่งน่าจะส่งผลต่อการรักษาแหล่งสมุนไพรและทรัพยากรของชุมชนและประเทศไว้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะทำการศึกษาถึงสถานการณ์และระบบการจัดการสมุนไพรในหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์สมุนไพรไม่น้อยเพียงใด มีปัจจัยอะไรที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์สมุนไพร กิจกรรมการดำเนินงานของชาวบ้านในการอนุรักษ์สมุนไพร ตลอดจนถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของชาวบ้านในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สมุนไพร อันจะเป็นประโยชน์ และการดำรงซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อความยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชาวบ้านใน ชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1.2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์และระบบการจัดการสมุนไพรของชาวบ้าน
- 1.2.2 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรของชาวบ้าน
- 1.2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรของชาวบ้าน

1.3 สมมุติฐานการศึกษา

ตัวแปรที่นำมาศึกษาจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรของชาวบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ดังนี้

- 1.3.1 อายุมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพร
- 1.3.2 ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีส่วนทำให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรต่างกัน
- 1.3.3 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีส่วนทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรต่างกัน
- 1.3.4 อาชีพที่แตกต่างกันมีส่วนทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรต่างกัน
- 1.3.5 ประสบการณ์การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมีส่วนทำให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรต่างกัน

- 1.3.6 การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรมีส่วนทำให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรต่างกัน
- 1.3.7 การได้รับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สมุนไพรมีส่วนทำให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรต่างกัน

1.4 ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพร เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเลือกศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยผู้ศึกษาได้แบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 ขอบเขต คือ

1.4.1 ขอบเขตของพื้นที่และประชากร

พื้นที่ที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษาคือบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สาเหตุที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษาพื้นที่นี้ คือ เป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งป่าชุมชน มีการปกป้องรักษาป่าชุมชนของตนเอง โดยมีองค์กรรับผิดชอบ มีการวางกฎเกณฑ์การรักษาป่าชุมชนอย่างชัดเจน มีหน่วยงานทั้งภายในและต่างประเทศจากทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนผู้นำชุมชนเป็นจำนวนมากได้เข้ามาศึกษาประสบการณ์จากบ้านทุ่งยาว ซึ่งแสดงถึงการเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชน ประกอบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของคนบ้านทุ่งยาว ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาแบบใหม่มากขึ้น รวมทั้งสามารถได้รับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับสังคมภายนอก มีการพัฒนา ทักษะคิด ค่านิยม และความคาดหวังในชีวิต ซึ่งจะโยงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่

ประชากรที่ศึกษาคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จำนวน 298 ครัวเรือน

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรเกี่ยวกับ การริเริ่ม การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล โดยมีเนื้อหาครอบคลุมเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น อาชีพ ประสบการณ์การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สมุนไพร และครอบคลุมกลุ่มระบบเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ เวลา วิธีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร และการเรียนรู้และการถ่ายทอด นอกจากนี้การศึกษายังครอบคลุมเกี่ยวกับสถานการณ์

ระบบการจัดการและการอนุรักษ์สมุนไพร เพื่อใช้อธิบายประกอบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพร

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

- 1.5.1 ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น หมายถึงช่วงเวลาที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- 1.5.2 อาชีพ หมายถึง งานที่ทำอยู่ประจำ หรืองานหลัก จำแนกออกเป็นอาชีพรับจ้าง การเกษตร รับราชการ และการเป็นสมาชิกองค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
- 1.5.3 การใช้ประโยชน์จากสมุนไพร หมายถึง สภาพการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในเชิงพาณิชย์ สมุนไพรเพื่อรักษาตนเอง เพื่อการบริโภคเป็นส่วนหนึ่งของอาหารในชีวิตประจำวันและใช้สำหรับสัตว์เลี้ยงหรือครัวเรือน
- 1.5.4 สถานการณ์ ระบบการจัดการและการอนุรักษ์สมุนไพร หมายถึง ปรัชญา การณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านทุ่งยาวได้ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการและการอนุรักษ์สมุนไพร ซึ่ง*การจัดการ* ในที่นี้หมายถึง การริเริ่มวางแผน การดำเนินการทั้งที่เป็นไปตามประเพณีนิยม และการออกกฎระเบียบใหม่ สำหรับการให้ประโยชน์และการกำหนดมาตรการการลงโทษจากการใช้สมุนไพรจากป่าชุมชน การประชาสัมพันธ์ และการประสานงาน ส่วน*การอนุรักษ์สมุนไพร* ในที่นี้หมายถึงการรู้จักใช้สมุนไพรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด ใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด และสูญเสียสมุนไพรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด
- 1.5.5 การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผนดำเนินการ การติดตามและประเมินผล ร่วมกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการป้องกัน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสมุนไพรในการดำรงชีวิตอย่างประหยัด รู้คุณค่า
- 1.5.6 สมุนไพร หมายถึง สมุนไพรของป่า อันได้แก่ พืช ผัก เครื่องเทศที่เป็นอาหารที่มีตามธรรมชาติที่สามารถนำมาทำเครื่องยา มาปรุงเป็นอาหารในการดำรงชีวิต
- 1.5.7 ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง ความหลากหลายของพันธุ์พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว ที่มีผลต่อความสมดุลของระบบนิเวศน์

- 1.5.8 ระบบเครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์ของบุคคลหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม นับตั้งแต่ความสัมพันธ์ในครอบครัว ระหว่างญาติ พี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนบ้าน เป็นต้น ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน โดยมีหลักยึดตามขอบเขตของสถานที่ เวลา วิธีการ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล และการเรียนรู้และการถ่ายทอด
- 1.5.9 ความรู้ หมายถึงระดับความรู้ของชาวบ้านในการอนุรักษ์สมุนไพร

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1.6.1 ได้ข้อมูลสถานการณ์เกี่ยวกับสมุนไพรของชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรสมุนไพรของชุมชน
- 1.6.2 ทำให้ทราบระดับการมีส่วนร่วม การดำเนินกิจกรรมในชุมชน และปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอนุรักษ์สมุนไพรของชุมชน
- 1.6.3 ผลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์กับการจัดการทรัพยากรสมุนไพรของสถานที่อื่นในชุมชนภาคเหนือ เพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ